

ACYCH

NUMER
ZBIORILC
STR

STI

Dotyczy: ocen wizyty Jana Pawła II w Polsce

1. Według opinii zachodnich kół polityczno-rządowych, wizyta Jana Pawła II odbywała się w warunkach odmiennych od poprzednich. Wynika to z postępującej liberalizacji w PRL, wzrostu siły Kościoła polskiego, zaawansowanego dialogu władz z Watykanem oraz częstszych kontaktów administracji lokalnej z hierarchią diecezjalną.

Oceniając wizytę czynniki polityczno-rządowe krajów zachodnich podkreślały następujące elementy:

- wbrew oczekiwaniom - w sytuacji zarysowującego się zbliżenia stanowisk Watykanu i rządu PRL oraz perspektywy nawiązania stosunków dyplomatycznych - Watykan podjął próbę traktowania rządu z pozycji siły i dyktowania warunków;
- papież nie potępił jednoznacznie zaangażowania kleru na rzecz działalności opozycyjnej; świadczy o tym wypowiedź Jana Pawła II na Zamku Królewskim, którą traktuje się jako znamienne dla całej wizyty i która znalazła potwierdzenie w przemówieniach w Tarnowie, Gdyni, Gdańsku oraz w przemówieniu pożegnalnym;
- tendencje "prosolidarnościowe" znajdują nadal oddźwięk w społeczeństwie polskim; przedstawione przez papieża żądanie respektowania praw człowieka ma istotne znaczenie, zwłaszcza u średniego pokolenia, na którym opiera się funkcjonowanie gospodarki kraju;
- Jan Paweł II przemilczał osiągnięcia 40-lecia PRL, natomiast wysunął tezę o braku koncepcji programowych władz państwowych, mobilizujących społeczeństwo do

efektywnej pracy; teoria walki klas została potraktowana jako przeszkoda w rozwiązywaniu problemów społecznych, stąd też rozwinięcie haseł solidaryzmu klasowego;

- wizyta w Polsce pozwoliła Watykanowi zweryfikować swoje koncepcje polityczne przed ich ew. zastosowaniem w innych krajach socjalistycznych;
 - papież nie uwzględnił propagandowo nośnych dla rządu polskiego spraw związanych z polskością Ziem Zachodnich i Północnych; świadczy to, że Jan Paweł II ugiął się pod presją kół rządowych oraz Episkopatu RFN;
 - ukazanie J. Popiełuszki jako wzorca postępowania jest wyrazem bezpośredniego poparcia papieża dla rozpowszechnionej wśród duchowieństwa polskiego idei uhonorowania śmierci Popiełuszki jako symbolu związku Kościoła z "Solidarnością";
 - wizyta ukazała otwartość strony rządowej na dialog z innymi koncepcjami światopoglądowymi i doktrynami politycznymi; fakt prowadzenia dialogu może przynieść w rezultacie uwiarygodnienie nowych struktur utworzonych na bazie porozumienia narodowego, jak np. Rada Konsultacyjna, czy rzecznik praw obywatelskich.
2. Funkcjonariusze watykańscy wyrażają pogląd, że polityka SA wobec Polski jest podporządkowana papieskiej koncepcji zjednoczenia Europy w oparciu o wartości chrześcijańskie. Do ożywienia religijności w KS mają przyczynić się m.in. ew. wizyty papieża w tych krajach. Tym też celom podporządkowane są działania watykańskie zmierzające do nawiązania dialogu, a w perspektywie stosunków dyplomatycznych ze wszystkimi KS. Niemniej demonstrowanie przez papieża w czasie wizyty w Polsce poparcia dla sił opozycyjnych może niekorzystnie wpłynąć na realizację polityki wschodniej Watykanu i uniemożliwić wizytę papieską w ZSRR.
- W kołach watykańskich ocenia się, że papież, podkreślając pozytywne strony dotychczasowej działalności Kościoła oraz jego pozycję wśród społeczeństwa, dał jasne wytyczne co do kierunków jego dalszego rozwoju.
- Niektórzy przedstawiciele tzw. lobby polskiego w Watykanie usiłują zminimalizować polityczne znaczenie przemówień papieża twierdząc, iż są one korzystne z punktu widzenia dalszej normalizacji sytuacji w Polsce, ponieważ papież położył w nich nacisk na potrzebę pojednania i współpracy wszystkich Polaków.
3. Wizyta Jana Pawła II w Polsce była także przedmiotem uwagi kierownictw partyjno-rządowych krajów socjalistycznych. Generalnie

ocenia się, że wypadła ona w niekorzystnym dla KS okresie, który charakteryzują następujące czynniki:

- postępujący proces demokratyzacji w ZSRR; proces ten może być hamowany przez różnego rodzaju perturbacje wewnętrzne, w tym m.in. rozwijające się ostatnio na Litwie, Łotwie i Ukrainie ruchy nacjonalistyczne o zabarwieniu klerykalnym, w których Kościół katolicki odgrywa istotną rolę;
- zbliżający się okres zmian personalnych w kierownictwach partyjno-rządowych Węgier, Czechosłowacji i NRD; zmiany tego typu w krajach socjalistycznych pociągały dotychczas za sobą modernizację systemową oraz wzrost napięć społecznych; przewidując taki rozwój sytuacji rządy wymienionych krajów dążą do zamrożenia stosunków z Watykanem i neutralizacji własnych episkopatów, aby uniemożliwić Kościołowi aktywizację społeczno-polityczną.

Powyższe uwarunkowania rzutowały częściowo na ocenę wizyty; podkreślano przede wszystkim, że:

- pobyt Jana Pawła II jest elementem długofalowej kampanii Kościoła, mającej na celu ofensywę religijną i polityczną wobec krajów socjalistycznych; umożliwienie jej rozwijania może pociągnąć za sobą negatywne skutki nie tylko dla Polski;
- głównym elementem strategii Watykanu jest szermowanie hasłami "wolnościowymi", które w ujęciu kościelnym mają jednoznacznie antysocjalistyczny charakter;
- opozycja nie zrezygnuje z wykorzystania narastającego klerykalizmu oraz trudności gospodarczych dla wzmocnienia własnych struktur i zwiększenia swego wpływu na społeczeństwo;
- mimo znacznych kosztów i ustępstw rządu polskiego w zakresie organizacji wizyty władze kościelne okazały się niezdolne do zniechęcenia opozycji do manifestacji antypaństwowych.

Podkreśla się równocześnie, że akcentowanie przez gen. W. Jaruzelskiego potrzeby rozwoju demokracji socjalistycznej jest odpowiedzią na podnoszenie przez papieża problematyki praw człowieka.

Według opinii czynników rządowych KS nie można wizyty paieża w Polsce - mimo zrozumienia dla jej sytuacji międzynarodowej - traktować tylko w kontekście lokalnym, bowiem:

- aktywność Watykanu na arenie międzynarodowej rozbudza klerykalizm i umacnia pozycję Kościoła wobec władz świeckich;

- wizyta wzmocni presję krajowych episkopatów na rządy w KS w celu doprowadzenia w nich do wizyty papieża; zabiegają o to episkopaty Jugosławii, Węgier i Czechosłowacji.
4. Trzecia wizyta Jana Pawła II w Polsce spotkała się z dużym zainteresowaniem zachodnich ośrodków dywersji ideologicznej i wrogiej emigracji. Jej przebieg był na bieżąco komentowany przez dywersyjne rozgłoszenie radiowe oraz prasę emigracyjną. Głównym celem wszystkich komentarzy było zneutralizowanie stabilizacyjnych efektów podróży na płaszczyźnie społeczno-politycznej. Szczególny nacisk kładziono na akcentowanie elementów negatywnych wizyty, które nie mogły służyć jako dowód wzrostu prestiżu i autorytetu władz PRL na arenie międzynarodowej.

W działalności propagandowej ośrodków dywersji starano się uwypuklić wszystkie elementy, które służyłyby wzrostowi nastrojów o charakterze antyrządowym i przekonałyby społeczeństwo do bardziej aktywnego współuczestniczenia w działaniach opozycji. W związku z powyższym w audycjach dywersyjnych rozgłoszenia radiowych najwięcej uwagi poświęcono informacjom na temat:

- prosolidarnościowych i "wolnościowych" fragmentów homilii oraz innych wystąpień papieża (przypomnienie wydarzeń z sierpnia 1980 r., zachęcanie społeczeństwa do urzeczywistniania i realizacji wypracowanych w tym okresie programów);
- spotkań z czołowymi przywódcami opozycji krajowej oraz przedstawicielami środowisk twórczych prezentującymi krytyczne stanowisko wobec władz PRL;
- sylwetki ks. J. Popiełuszki jako "wzorca polskiego księdza patrioty";
- wystąpień antyrządowych mających miejsce w trakcie wizyty z podkreśleniem, iż były one efektem prowokacji ze strony sił bezpieczeństwa.

Pewne zaskoczenie dla dywersyjnych rozgłoszeń radiowych oraz ugrupowań wrogiej emigracji polskiej na Zachodzie stanowiła jednak znikoma liczba wystąpień antyrządowych i ich ograniczony zasięg. Sytuacja ta nie pozwoliła na podjęcie przez zachodnią propagandę oraz ośrodki dywersji zakładanych wcześniej szerokich działań na rzecz przypomnienia społeczeństwom zachodnim idei "Solidarności" oraz udokumentowania braku stabilizacji społeczno-politycznej w Polsce.

W związku z powyższym ośrodki dywersji i wrogiej emigracji skoncentrowały się głównie na wykorzystaniu do swych celów

treści wystąpień papieża, które w ich ocenie spełniły te oczekiwania.

We wszystkich komentarzach wyrażano nadzieję, że ostatnia wizyta papieża w Polsce, podobnie jak dwie poprzednie, miała integrujący wpływ na społeczeństwo. Zwrócono też uwagę na fragmenty wystąpień papieża adresowane do młodzieży, które odczytane zostały jako zachęta do podjęcia aktywnej działalności w walce o ideały "wolnościowe".

Ponadto zdaniem czołowych działaczy emigracyjnych na Zachodzie powiązanych z brukselskim biurem "Solidarności" zarówno udzielenie przez papieża oficjalnego poparcia dla b. "Solidarności" i działalności opozycji, jak i ponowne zmanifestowanie jej obecności na wewnętrznej scenie politycznej może przyczynić się do przyznania przez Zachód większej pomocy finansowej dla polskiej opozycji.

Krajowa opozycja, która z zaniepokojeniem oczekiwała wizyty papieża w Polsce przypuszczając, że przyniesie ona tylko korzyści dla władz i wpłynie negatywnie na angażowanie się społeczeństwa w działalność opozycyjną z zadowoleniem przyjęła przebieg wizyty oraz jej wymowę. Szczególnym dowodem na to jest m.in. oświadczenie Tymczasowej Rady "Solidarności", w którym stwierdzono, że wizyta papieża w Polsce stanowiła "źródło natchnienia dla dalszej walki o wolność" oraz, że posłanie, jakie przywiózł ze sobą Jan Paweł II, nakłada na społeczeństwo obowiązek kontynuowania walki z uciskiem na rzecz naczelnego celu, jakim jest "wolność".

W generalnej ocenie krajowych środowisk opozycyjnych wpływ obecnej wizyty papieża w naszym kraju na sytuację społeczno-polityczną można porównać z rokiem 1979 i należy oczekiwać, iż będzie ona czynnikiem integracyjnym i jednoczącym społeczeństwo. Zdaniem tych środowisk, pełne efekty wizyty uwidoczną się dopiero po upływie pewnego czasu, ale już obecnie można zakładać, że papież "wyrывая społeczeństwo ze stanu apatii i zniechęcenia" poderwał je do walki o idee "Solidarności".

5. W kołach zachodnich przewiduje się następujący scenariusz rozwoju sytuacji na linii państwo-Kościół oraz w kontekście wewnętrznym i międzynarodowym:

a) korzyści dla władz PRL:

- wyraźna gotowość władz podjęcia szerokiego dialogu ze społeczeństwem przyczyni się do dalszej normalizacji społecznej w kraju oraz umocnienia pozycji politycznej PRL na arenie międzynarodowej,

- wizyta może pobudzić społeczeństwo do zaangażowania na rzecz realizacji programów uzdrowienia gospodarki;
- pielgrzymka papieska przyniesie dalszy postęp w dialogu PRL-SA oraz w kontaktach między przedstawicielami administracji kościelnej i państwowej;

b) elementy negatywne dla władz:

- nawiązanie stosunków dyplomatycznych PRL-SA może ulec opóźnieniu, gdyż Watykan będzie łączył ten problem z całokształtem stosunków państwo-Kościół oraz rozwojem sytuacji wewnętrznej politycznej;
- dla części duchowieństwa i wiernych wypowiedzi papieża mogą stanowić bodziec do działania na płaszczyźnie społeczno-politycznej w kierunku sprzecznym z interesami władz;
- wzrost siły i znaczenia Kościoła w państwie i w społeczeństwie, będący nieuchronną konsekwencją wizyty, doprowadzić może do przejęcia przez część dotychczasowych haseł "Solidarność" i opozycji politycznej, zwłaszcza jeśli chodzi o utworzenie niezależnych - w tym ew. katolickich - związków zawodowych i organizacji kościelnych.

W Watykanie ocenia się, że bezpośrednio po wizycie nastąpi pogorszenie klimatu w stosunkach państwo-Kościół, które będzie jednak miało charakter przejściowy. Przyjmując ten wariant wydarzeń koła watykańskie będą usiłować minimalizować korzyści, które odniósł Kościół w rezultacie wizyty, prezentując pojednawcze gesty wobec rządu PRL i wykazując dobrą wolę w kwestii szybkiej normalizacji stosunków. Temu celowi służy niewątpliwie utworzenie po wizycie mieszanej komisji watykańsko-episkopackiej ds. nawiązania stosunków PRL-SA. W praktyce jednak uzależnienie nawiązania stosunków dyplomatycznych od prawnej regulacji statusu Kościoła oznacza odsunięcie na dalszą przyszłość finalizacji stosunków PRL-SA.

Watykan łączy również sprawę nawiązania stosunków dyplomatycznych z rezultatami prowadzonej przez siebie polityki wschodniej. Należy sądzić, że korzystny dla Watykanu rozwój sytuacji na tym odcinku spowodować może zmianę stanowiska SA w tej kwestii.

Polityka Watykanu wobec Polski i KS-ów w zasadniczej mierze będzie pokrywać się z celami amerykańskiej strategii politycznej. W opracowanym niedawno przez administrację USA memorandum dot. polityki wobec Polski wyraża się pogląd, że Watykan może spełnić

zasadniczą rolę w procesie "modernizacji" systemu politycznego w PRL oraz implantacji zachodniej koncepcji szeroko rozumianych praw człowieka.

1579/87-RL/AK